

A ONOMÁSTICA DAS ADEGAS, VIÑOS E LICORES DA D.O. MONTERREI E DA SÚA COMARCA (OURENSE)¹

RAQUEL RODRÍGUEZ PARADA
Instituto da Língua Galega (ILG)
Universidade de Santiago de Compostela

A todos os adegueiros da D.O. Monterrei

O COELLO.-- Alcume herdado. O *coello* actual é taberneiro.
No seu figón cómense unhas postas de carne escelentes.
O viño é de Monterrei, pola parte de Verín. El afirma
que cada coello no seu tobo, arránxese de calquer modo.
Celso Emilio Ferreiro, *A taberna do Galo*

Abade que foi monaguillo, ben sabe quen bebe viño
Xesús Taboada Chivite, *Refraneiro galego*

RESUMO

Neste artigo abordamos o estudo formal e semántico do nome que presentan as adegas e viños pertencentes á Denominación de Orixe Monterrei (Ourense) e, para ampliar o *corpus*, engadimos outros viños e licores que malia seren producidos na comarca de Monterrei non se adscriben á dita denominación. Para a elaboración do traballo realizamos unhas enquisas aos responsables das adegas coa finalidade de coñecer a motivación que

¹ Agradézolle a todos os adegueiros que entrevistei e aos responsables da D.O. Monterrei a súa amabilidade e dispoñibilidade que foron fundamentais para a realización deste traballo, que inicialmente xurdiu como unha comunicación para o XXIV Congreso Internacional de ICOS sobre Ciencias Onomásticas, realizado en Barcelona do 5 ao 9 de setembro de 2011 e en cuxas actas se recollerá unha versión reducida del. Tamén quero agradecer a Xose López Silva o tempo investido na localización dalgúns dos étimos aquí citados.

hai detrás de cada un dos nomes. Ademais nalgúns casos os caldos non se elaboran na actualidade ou puntualmente deixaron de producirse, pero tivémolos en conta dado que son marcas rexistradas e achégannos información de interese dende o punto de vista onomástico.

ABSTRACT

This article deals with the formal and semantic study of wine and wine cellars names included in the Designation of Origin "Monterrei" (Ourense). The corpus is furthered to other wines and spirits which, in spite of being produced in the Monterrei region are not comprised in this Designation of Origin. The study was carried out through enquiries to the wine cellars managers from whom we gathered information on the reasons for the names given. Certain wines or spirits are not produced any longer or their production was halted at a specific period of time, nevertheless, we took them into account as they are trademarks and they can provide valuable information from an onomastics approach.

PALABRAS CHAVE

Onomástica, lexicoloxía, campos semánticos, toponimia, antroponimia.

KEY WORDS

Onomastics, lexicology, semantic fields, toponymy and anthroponomy.

1. Introducción

1.1. A comarca de Monterrei

A comarca de Monterrei está situada no sudoeste da provincia de Ourense, entre a fronteira portuguesa polo sur, as terras de San Mamede, Queixa e Segundeira polo nordeste, e a serra de Larouco polo oeste. Está constituída polos municipios de

Castrelo do Val, Cualedro, Laza, Monterrei, Oímbra, Riós, Verín e Vilardevós (Gómez Nieto 1996: 66), regados polo río Búbal e o Támega, no cal desembocan diversos afluentes que nacen nas serras próximas.

Fig. 1: Mapa da comarca de Monterrei²

A economía fundamental da zona concéntrase no val e destaca por ter unha produción agraria importante, coñecida sobre todo polos seus viños, nos cales nos centraremos con máis detalle, polas augas minerais (Cabreiroá, Sousas e Fontenova) e tamén, dende hai unhas décadas, por unha produción téxtil destacada e de recoñecido prestixio liderada, fundamentalmente, polo verinés Roberto Verino.

Dende o punto de vista histórico, coñecemos a existencia do val de Monterrei dende o século XIII como unha das posesións estratéxicas que posuía o mosteiro de San Rosendo de Celanova debido á proximidade que a zona tiña con terras zamoranas e coa fronteira portuguesa, como así se pode ler na documentación compilada do cenobio de Celanova (Vaquero 2004). Posteriormente, a finais do XIV, constituíuse como un territorio señorial logo dun longo litixio co mosteiro celanovés; con todo, foi no século XVI cando consolidou o seu poder señorial grazas á orde dos Reis Católicos que concederon títulos de condes e vizcondes a familias coma os Ulloa, os Biedma, os Zúñiga, os Fonseca, os Acevedo e os Alba. Estes nobres chegaron a ser os seño-

² En Comarcas de Galicia (<http://www.comarcasdegalicia.com/asp/popupimg.asp?img=mapasComarcas/50.gif>) [data de consulta: 05/11/2011].

res deste territorio dominado pola fortaleza que porta o seu nome e que se alza sobre o dito val no Castro de Baronceli, na cal naceu a primeira imprenta de Galicia no ano 1494, dando así noticia do interese cultural que naqueles tempos estaba latente na zona (Olivera Serrano 2006: 148).

Se nos queremos centrar na relevancia dos viños nesta comarca, debemos recordar que foron os romanos os que introduciron o cultivo da vide, como así queda constancia nos restos escultóricos, *tegulae*, vasillas, marcos, ladrillos, prensas e lagares de pedra atopados nas escavacións realizadas na zona. Evidencia desta romanización constitúe o grupo escultórico de Dionisos ebrio (deus do viño, a vexetación e os praceres) e Ampelos (que representa a vide) abrazados, datado no século III d.C.³, que foi encontrado por un agricultor no Castro da Muradella (antiga cidade romana), entre Mourazos e Tamagos (no Concello de Verín) mentres traballaba a terra⁴. Precisamente, este achado será utilizado por dous dos adegueiros á hora de nomear a súa adega e os seus viños, como veremos na epígrafe seguinte.

³ Máis información no Museo Arqueolóxico Provincial de Ourense (<http://www.xunta.es/conselle/cultura/patrimonio/museos/mapour/galego/pezasmes/pm7.htm>) [data de consulta: 05/11/2011].

⁴ Estas figuras talladas en mármore e abrazadas presentan a un Dionisos sen brazo dereito e sen cabeza que a consecuencia da súa ebriedade apoia o seu peso sobre Ampulo. A escultura, segundo testemuñas orais, foi levada polo agricultor que a encontrou á farmacia Nueva, sita na rúa Lisa de Verín, para a súa tutela. Posteriormente foi trasladada ao Museo del Prado e ao Museo do Pobo Galego ata que regresou a Ourense e, hoxe en día, custódiaa o Museo Arqueolóxico Provincial da cidade (Castiñeiras González e Díez Platas 2003: 212).

Fig. 2: Escultura marmórea de Dionisos e Ampelos encontrada no Castelo da Muradella (MAPOu) vista anterior (esquerda) e vista posterior (dereita)⁵

Ademais, como informan os textos documentais da época, sabemos que o viño se utilizou para festexar a construción do Castelo de Monterrei, polo tanto supoñemos que o dito brinde só se podía facer nunha terra na cal os seus caldos estiveran á altura de tan maxestosa obra arquitectónica. Posteriormente, a súa presenza incrementouse na Idade Media da man das ordes relixiosas, pois o viño a miúdo era utilizado como especie para pagar os diversos tributos tanto ao clero coma aos señores feudais, o que supuxo un aumento notable do seu cultivo.

Co paso dos séculos o viño do val de Monterrei foi incrementando o seu prestixio e produción e disque o V Conde de Monterrei dende o seu cargo de gobernante nas novas colonias españolas en América distribuíu estes caldos no territorio americano (Justo Méndez 1994: 135). Con todo, no século XX a escasa rendibilidade das viñas levou a moitas delas ao abandono e houbo que esperar ata o ano 1963 á creación da Bodega-Cooperativa Monterrei (Gómez Nieto 1996: 101) que nacía co obxectivo de explotar a fertilidade destas terras adecuadas para o cultivo

⁵ Na Wikipedia (http://gl.wikipedia.org/wiki/Ficheiro:Estatua_Dionisos_e_S%C3%A1tiro_-_Traseira_1.JPG) [data de consulta: 05/11/2011].

da vide. Tal recuperación levouse a cabo e para apoiala creouse a Denominación de Orixe Monterrei, á cal nos referiremos a continuación.

1.2. A Denominación de Orixe Monterrei (D.O. Monterrei)

A Denominación de Orixe Monterrei toma o nome da comarca e o seu logo representa o Castelo de Monterrei, que se erixe sobre o antigo Castro de Baronceli, sito na parroquia de Pazos do Concello de Verín.

Fig. 3: Logo da D.O. Monterrei⁶

É unha das cinco denominacións de orixe existentes en Galicia, que foi constituída no ano 1996⁷. Sitúase no sueste da provincia de Ourense, próxima á fronteira con Portugal e a ela adscribíense os concellos de Monterrei, Oímbra, Verín, Castrelo

⁶ No Consello Regulador da Denominación de Orixe Monterrei (<http://www.domonterrei.com/?Inicio>).

⁷ O Consello Regulador da D. O. Monterrei regula a dita denominación de orixe cuxo regulamento foi aprobado pola Orde do 15 de novembro de 1994 da Consellería de Agricultura, Gandería e Política Agroalimentaria e ratificado polo MAPA a través da Orde do 19 de xaneiro de 1996. Previamente, a Orde do 3 de decembro de 1992 da Consellería de Agricultura reconeceu con carácter provisional a dita D.O. Val de Monterrei, para os viños producidos nesta comarca vitícola (DOG 22/12/92); a Orde do 2 de xuño de 1993 da Consellería de Agricultura modificou a do 3 de decembro de 1992 (DOG 21/06/93); posteriormente, a Orde do 25 de novembro de 1994 da Consellería de Agricultura aprobou o Regulamento da D. O. Monterrei e do seu Consello Regulador (DOG 4/01/95) –coa corrección de erros (DOG 5/01/95 e 6/02/95); a Orde do 22 de novembro de 1995 da Consellería de Agricultura modificou o Regulamento particular da D.O. Monterrei e do seu Consello Regulador (DOG 4/12/95) e, finalmente, a Orde do 19 de xaneiro de 1996 do MAPA ratificou o Regulamento da D.O. Monterrei e do seu Consello Regulador (BOE 03/02/96).

do Val, Riós e Vilardevós que contan con 3.771.903 m² de viñedos amparados pola dita denominación. Estes viñedos posúen nunhas condicións climáticas que combinan as características propias do clima mediterráneo coas do clima continental, cuxo trazo máis destacado son os contrastes de temperaturas entre o verán e o inverno, nunhas zonas máis acusadas que noutras, dependendo da orografía. Ademais os seus chans destacan pola súa fertilidade á que contribúe o caudal do río Támeiga, e por contaren cunha base granítica e areosa, de lousa e de arxila.

No obstante, e tendo en conta as características anteriores, a denominación establece dúas zonas diferenciadas, como así se indica na páxina do Consello Regulador da D.O.:

■ A subzona do val de Monterrei, á que pertencen os concellos de Castrelo do Val (dentro del, as parroquias de Castrelo do Val, Pepín e Nocado do Val), Monterrei (con Albarellos, Infesta, Monterrei e Vilaza), Oímbra (con Oímbra, Rabal e San Cibrao) e Verín (con Abedes, Cabreiroá, Feces de Abaixo, Feces de Cima, Mandín, Mourazos, Pazos, Queizás, A Rasela, Tamagos, Tamaguelos, Tintores, Verín e Vilamaior do Val, como zonas produtoras)

e

■ A subzona da ladeira de Monterrei, constituída polos concellos de Vilardevós, de Castrelo do Val (coas parroquias de Gondulfes e Servoi), Oímbra (con As Chas, Bousés, Videferre e A Granxa), Monterrei (con Flariz, Medeiros, Estevesiños e Veneces), Verín (con Queirugás), Riós (con Castrelo de Abaixo, Castrelo de Cima, Fumaces, Progo e os lugares de Castrelo de Cima, Covelas, O Mourisco, San Paio e A Veiga do Seixo; e da parroquia de Ríos, o lugar de Florderrei).

1.2.1. As variedades de uva empregadas na elaboración dos caldos, xa monovarietais xa polivarietais, autorizadas para esta denominación a un mínimo do 60% de caste preferente son o godello, treixadura, dona branca (ou moza fresca), albariño, loureira, branca de Monterrei (ou monstruosa) e caíño branco para o branco Monterrei; e mencia, tempranillo (ou arauxa),

merenzao (ou bastardo), caíño tinto e sousón para o tinto Monterrei.

No estudo incluímos tamén nomes de viños que non pertencen á dita denominación por non estar elaborados coas variedades de uva esixidas polo Consello Regulador, pero tivémolos en conta polo interese onomástico que conteñen.

1.3. Para a elaboración deste estudo realizamos un traballo de campo entrevistando a 25 responsables (donos ou xerentes)⁸ de cadansúa adega coa finalidade de coñecer a motivación que os levou a darlle o dito nome á súa empresa e aos caldos ou licores que produce (véxase o Anexo I). Cómpre ter en conta que estes últimos, a pesar de non pertencer á dita denominación, foron estudados aquí xa que o que nos interesa é a achega onomástica que hai detrás deles.

2. O nome das adegas, viños (e licores) da D.O. Monterrei e da comarca

Abordamos o estudo dos 69 nomes (sen computar os repetidos) que teñen as adegas, viños e licores dende o punto de vista formal e semántico, e será este último o que nos permitirá coñecer a motivación dos ditos nomes, que ao seren empregados como marca comercial buscan o carácter distintivo fronte a outros. Para isto, ofrecemos unha relación das adegas indicando os caldos e licores, estes últimos só no caso de existiren, que se producen na zona.

1

NOME DA ADEGA: Bodegas *Ladairo*, S.L.

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Ladairo* (mencía), *Viña Castelao* (mencía)

BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Ladairo* (godello), *Viña Castelao* (godello)

⁸ Das 25 enquisas realizadas obtivemos 24 respostas.

2

NOME DA ADEGA: *Bodega Pazos del Rey, S.L.*

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Tierras de Verín* (mencía), *Sila* (mencía); POLIVARIETAL: *Pazo de Monterrey* (mencía + tempranillo)

BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Pazo de Monterrey* (godello), *Tierras de Verín* (godello), *Sila* (godello)

3

NOME DA ADEGA: *Adegas Pazo das Tapias, S.L.*

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Alma de Tinto* (mencía), *Atalaya do Mar* (mencía)

BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Alma de Blanco* (godello), *Atalaya do Mar* (godello)

4

NOME DA ADEGA: *Bodegas Terra do Gargalo, S.L.*

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Terras Rubias* (mencía); POLIVARIETAL: *Terra do Gargalo* (tempranillo + mencía + bastardo), *Terra do Gargalo* (carballo: tempranillo + mencía + bastardo)

BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Terra do Gargalo* (godello + treixadura + dona branca), *Terra do Gargalo* (sobre lías: godello + treixadura), *Terras Rubias* (godello + treixadura)

LICORES: *Terra do Gargalo* (licor café/licor de herbas/augardente)

5

NOME DA ADEGA: *Bodegas Madrevela, S.L.*

TINTO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Apeirón* (mencía + tempranillo)

BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Madrevela* (godello + treixadura)

6

NOME DA ADEGA: *Bodega Castro de Lobarzán*

TINTO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Castro de Lobarzán* (mencía + tempranillo)

BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Castro de Lobarzán* (godello + treixadura)

7

NOME DA ADEGA: *Bodega Valderello*

TINTO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Valderello* (barrica: mencía + tempranillo)

BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Valderello* (godello + treixadura)

8

NOME DA ADEGA: Bodega *Vinos Lara*

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Viña Lara* (mencía), *Viña Lara* (tempranillo)

BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Viña Lara* (godello selección), *Viña Lara* (treixadura selección)

9

NOME DA ADEGA: Bodega *Quinta da Muradella*

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Bastardo* (bastardo), *Albarello* (albarello⁹), *Caíño Redondo* (caíño redondo), *Gorvia* (mencía), *Monstruosa* (monstruosa), *Sousón* (sousón); POLIVARIETAL: *Alanda* (bastardo + mencía + tempranillo), *A Trabe* (barrica: mencía + sousón + bastardo + garnacha tintoreira), *Finca Notario* (mencía + bastardo + garnacha tintoreira), *A Mallada do Xordo*

(mestura variedades mesma viña), *Castrillón* (mestura variedades mesma viña), *Lugar de Grou* (mencía + bastardo + garnacha tintoreira)

BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Gorvia* (dona branca); POLIVARIETAL: *Alanda* (godello + treixadura + dona branca), *A Trabe* (treixadura + dona branca), *Vino Finca Notario* (mestura variedades mesma viña)

ROSADO: *Nistal* (rosado de bastardo)

10

NOME DA ADEGA: *Manuel C. López "Chaca"*

BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Laxón* (godello), *Laxón* (barrica: godello)

11

NOME DA ADEGA: Bodega *Sanfiz*

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Lagar de Pazos* (mencía)

12

NOME DA ADEGA: Adegas *Crego e Monaguillo, S.L.*

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Mandamientos* (mencía); POLIVARIETAL: *Crego e Monaguillo* (mencía + tempranillo + merenzao)

Father 1943 (barrica: mencía + tempranillo)

⁹ Caste máis coñecida como brancellao.

BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Crego e Monaquillo* (godello), *Marova* (barrica: treixadura)

13

NOME DA ADEGA: *Adegas O Cabildo*, S.L.

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Casal do Cabildo* (mencía), *Casal do Cabildo* (barrica: mencía)

BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Casal do Cabildo* (godello)

14

NOME DA ADEGA: *Bodega Quinta do Buble*, S.L.

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Quinta do Buble* (barrica: mencía), *Terra do Lobo* (mencía)

BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Quinta do Buble* (godello), *Terra do Lobo* (godello)

15

NOME DA ADEGA: *Coop. Terras do Cigarrón*

TINTO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Terras do Cigarrón* (mencía + tempranillo), *Pazo das Donas* (mencía + tempranillo)

BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Terras do Cigarrón* (godello + treixadura), *Pazo das Donas* (godello + dona branca + treixadura)

16

NOME DA ADEGA: *Triay Adegas de Oímbra*, S.L.

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Triay* (mencía)

BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Triay* (godello)

17

NOME DA ADEGA: *Bodegas Rubén Delgado López "Magmus"*

TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Zayca* (mencía), *Barbadrúa* (barrica mencía); POLIVARIETAL: *Magmus* (mencía + tempranillo + merenzao)

BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Magmus* (godello + treixadura), *Zayca* (godello + treixadura)

18

NOME DA ADEGA: *Bodegas Tapias Mariñán*

TINTO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Quinta das Tapias* (mencía + tempranillo), *Pazo de Mariñán* (mencía + tempranillo)

BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Quinta das Tapias* (godello + treixadura), *Pazo de Mariñán* (godello + treixadura + albariño)
LICORES: *Miropote* (licor de herbas/augardente tostada/augardente/crema de augardente)

19

NOME DA ADEGA: Bodega *Boo-Rivero*, S.A.T.
TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Fragas do Lecer* (mencía), *Vila-Attia* (mencía)
BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Fragas do Lecer* (godello + treixadura), *Vila-Attia* (godello + treixadura)

20

NOME DA ADEGA: Bodega *Couto Mixto*
TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Arou* (barrica: mencía); POLIVARIETAL: *Couto Mixto* (mencía + tempranillo + caíño tinto)
BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Couto Mixto* (dona branca + treixadura + godello)

21

NOME DA ADEGA: Bodega *Via Arxéntea*
BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Via Arxéntea* (godello + treixadura)

22

NOME DA ADEGA: Adegas *Chicheno*, S.L.U.
TINTO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Abeiro* (albariño), *Galván* (crianza tempranillo); POLIVARIETAL: *Galván* (mencía + tempranillo)
BRANCO MONTERREI: MONOVARIETAL: *Galván* (crianza treixadura); POLIVARIETAL: *Galván* (godello + treixadura), *Galván. "Finca Salgueira"* (godello + treixadura)
LICORES: *Galván* (augardente/crema de augardente/crema de chocolate e cereixas/crema de café xamaicano/licor de herbas/licor café/augardente tostada/ licor de limón/ licor de mel)

23

NOME DA ADEGA: Bodega *Abeledos*
TINTO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Abeledos* (tempranillo + mencía)
BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Abeledos* (godello + treixadura + dona branca + albariño)
LICORES: *Abeledos* (augardente/augardente tostada /crema de augardente/licor café/licor de herbas)

24

NOME DA ADEGA: Bodega *Pazo de Valdeconde*, S.L.

TINTO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Souto do Rei* (mencía + tempranillo)

BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Souto do Rei* (godello + treixadura + albariño + dona branca)

25

NOME DA ADEGA: Bodega *Tabú*, S.L.N.E.

TINTO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Stibadia* (mencía + tempranillo)

BRANCO MONTERREI: POLIVARIETAL: *Stibadia* (godello + treixadura)

2.1. Clasificación formal

No que respecta á estrutura formal que presentan os nomes estudados, podemos establecer unha distinción entre formas simples, sintagmas e voces creadas seguindo procedementos de abreviación léxica.

2.1.1. A meirande parte das formas simples que nos encontramos son substantivos propios (simples e compostos sincréticos) empregados en singular: *Alanda, Arou, Castrillón, Chicheno, Galván, Gorvía, Ladairo, Madrevella, Nistal, Sanfiz, Stibadia, Triay* e en plural: *Abeledos*.

Un número moito máis reducido constitúeno os nomes pertencentes ao léxico común, que son utilizados en singular: *Abeiro, Albarello, Apeirón, Bastardo, Laxón, Monstruosa* e *Sousón*. En plural só rexistramos *Mandamientos*.

2.1.1.1. Un subgrupo dentro desta sección confórmano os substantivos precedidos do artigo determinado: *O Cabildo* e *A Trabe*.

2.1.2. De por parte, nos sintagmas temos que ter en conta os elementos que entran en xogo na súa formación.

2.1.2.1. Algúns viños e adegas presentan un nome coa combinación substantivo + substantivo, ben propio ben

común¹⁰: *Boo-Rivero, Finca Notario, Vila-Attia, Viña Castelao, Vinos Lara e Viña Lara.*

2.1.2.2. Un número representativo de nomes de adegas e viños teñen a estrutura: substantivo + preposición (de) + substantivo, tal é o caso de: *Alma de Blanco, Alma de Tinto, Castro de Lobarzán, Lagar de Pazos, Lugar de Grou, Pazo de Mariñán, Pazo de Monterrey, Pazo de Valdeconde e Tierras de Verín.*

2.1.2.2.1. Como variante existe a combinación substantivo + preposición (de) + artigo determinado (singular ou plural) + substantivo: *Atalaya do Mar, Casal do Cabildo, Fragas do Lecer, Pazos del Rey, Pazo das Donas, Pazo das Tapias, Quinta do Buble, Quinta da Muradella, Quinta das Tapias, Souto do Rei, Terra do Gargalo, Terra do Lobo e Terras do Cigarrón.*

2.1.2.3. Soamente contamos cunha ocorrencia que segue a estrutura substantivo + substantivo + preposición (de) + substantivo: *Triay Adegas de Oímbra.*

2.1.2.4. Nun único caso os nomes únense por medio dun nexco coa combinación substantivo + conxunción copulativa (e) + substantivo: *Crego e Monaguillo.*

2.1.2.5. En catro ocasións encontramos a presenza de substantivo + adxectivo: *Caiño Redondo, Couto Mixto, Terras Rubias e Vía Arxéntea.*

2.1.2.6. Unha estrutura constituída por substantivo + substantivo + substantivo rexistrámola en *Galván "Finca Salgueira"*.

¹⁰ Cómpre destacar que nalgúns destes nomes a economía lingüística substituíu as denominacións tradicionais formais coa preposición *de* (Viña de Castelao), pois no galego, do mesmo xeito que noutras linguas románicas, dous substantivos non acostuman a xustapoñerse sen iren acompañados dunha preposición que funcione como nexco relacional.

2.1.2.7. Máis complexa é a estrutura artigo determinado + substantivo + preposición (de) + artigo determinado + substantivo (sobrenome) á que se recorre para nomear o viño *A Mallada do Xordo*.

2.1.2.8. Contamos coa combinación substantivo + numeral: *Father 1943*.

2.1.2.9. A mesma categoría gramatical repítese catro veces, substantivo + (substantivo) + substantivo + substantivo (sobrenome) no nome da adegá *Manuel C. López "Chaca"*.

2.1.2.10. A cadea onomástica do dono e o nome da adegá únense coa combinación substantivo + substantivo + substantivo + adxectivo¹¹: *Rubén Delgado López "Magmus"*.

En moitos dos casos enumerados o primeiro elemento funciona como un nome xenérico que fai referencia a unha construción, á terra etc. como veremos na seguinte sección.

2.1.3. O último grupo está constituído por elementos que, a pesar de funcionar como unha única unidade, están creados botando man do proceso de abreviación de nomes de pía, apelidos, alcumes, topónimos/hidrónumos ou oracións que dan orixe a unha nova palabra que procede do cruzamento de dous ou máis vocábulos xa existentes¹²: *Barbadrúa* ("o *Barbas*" + *Daniel* + *Rubén*), *Marova* (*Marta Rodríguez Vaz*), *Miropote* (*Mira o pote*), *Sila*¹³, *Tabú* (*Támega* + *Búbal*), *Valderello* (*Val* + *de* + *Albarellos*) e *Zayca* (*Zayda* + *Carmen*).

¹¹ Posiblemente se empregue a forma *magnus* por *magmus*.

¹² Non falamos de acronimia xa que esta se forma coa unión de dous extremos opostos de dúas palabras: o inicio da primeira e o final da segunda ou o final da primeira e o inicio da segunda (Freixeiro Mato: 308-309). Nos nosos exemplos o que rexistramos son nomes moi creativos xurdidos da unión de dous ou máis elementos dun xeito arbitrario.

¹³ Descoñecemos a orixe deste nome dado que non puidemos poñernos en contacto coa persoa que o creou, de todos os xeitos sospeitamos que se formou seguindo un procedemento de abreviación de voces.

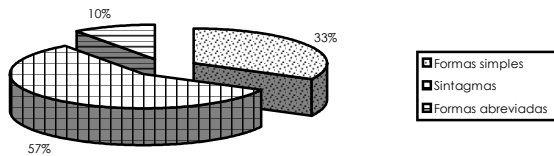

Fig. 4: Gráfica de formas simples, sintagmas e formas abreviadas

Como se observa na gráfica, o grupo máis representativo dos tres está constituído polos nomes creados por sintagmas (un 57%), seguido das formas simples (un 33%) e, finalmente, das voces procedentes de formas abreviadas (un 10%).

2.2. Estudo semántico

Neste capítulo centrámonos na análise semántica dos nomes, traballo que realizamos fundamentalmente grazas á información que nos facilitaron os adegueiros e/ou responsables das adegas trala realización da enquisa oral. Ademais temos que ter en conta que a D.O. Monterrei é de creación relativamente recente, razón pola que coñecer a motivación dos nomes foi doado, dado que na meirande parte dos casos os nosos informantes foron os encargados ou participaron activamente na elección dos ditos nomes.

Só tivemos en conta o xenérico que presentan algúns sintagmas (normalmente asociado a formas de asentamento urbano, construcións, etc.) cando ten significado no seu conxunto (xenérico + 2º elemento). Recollemos neste cadro a relación de primeiros elementos que funcionan como xenéricos e marcamos co * os castelanismos:

XENÉRICO (1º ELEMENTO)	SIGNIFICADO	NOMES
* atalaya (<i>atalaia</i> en gal.)	'torre situada nun lugar elevado' DRAG	Atalaya do Mar
casal	'casa de campo coas súas terras' DRAG	Casal do Cabildo

castro	'aldea da Galicia pre-histórica fortificada' DRAG	Castro de Lobarzán
couto	'conxunto de terreos cercados e sometidos a algunha prohibición' DRAG	Couto Mixto
fraga(s)	'extensión de monte con moita vexetación' DRAG	Fragas do Lecer
pazo(s)	'casa señorial especialmente situada no medio rural' DRAG	Pazo de Mariñán Pazo de Monterrey Pazo de Valdeconde Pazo das Donas Pazo das Tapias Pazos del Rey
quinta	'casa con leiras ao seu redor' GDXL	Quinta do Buble Quinta da Muradella Quinta das Tapias
terra (s) *tierra (s)	'extensión delimitada da superficie terrestre, en tanto que é obxecto de propiedade ou é susceptible de estar dedicada a unha certa actividade' DRAG	Terra do Gargalo Terra do Lobo Terras Rubias Terras do Cigarrón Tierras de Verín
lagar	'lugar destinado a espremer a uva' DD	Lagar de Pazos
souto	'terreo poboado de castiñeiros' DRAG	Souto do Rei
viña	'terreo con vides' DD	Viña Lara Viña Castelao
*vino(s) (<i>viños</i> en gal.)	'bebida alcohólica elaborada co mosto da uva' DRAG	Vinos Lara

Atendendo ao significado organizamos o *corpus* en torno a dous criterios formais anteriormente citados: os nomes propios, e dentro deles atopamos os nomes de adegas, viños e licores con orixe en antropónimos e topónimos, e os nomes comúns, nos cales incluimos léxico relativo a diversos ámbitos da vida cotiá.

2.2.1. No relativo aos nomes propios, establecemos unha distinción entre:

2.2.1.1. Nomes de persoa (antroponimia). Dentro da cadea onomástica, atopamos como elementos recorrentes á hora de denominar adegas, viños e licores:

2.2.1.1.1. O nome de pía, sobre todo o de fillos e sobriños, é utilizado para darlle nome a unha adega ou viño. *Vinos Lara* ou *Viña Lara* retoman o nome da filla do dono da empresa, do mesmo xeito que as sobriñas dun dos adegueiros están representadas no viño *Zayca* (unión dos nomes *Zayda* + *Carmen*).

2.2.1.1.2. Os apelidos son utilizados para denominar a adega *Triay Adegas de Oímbra* e o viño *Triay*, por ser este o apelido do dono e deixar con el pouso das súas raíces menorquinas, illas onde é habitual¹⁴. De feito, en Galicia só 11 persoas teñen o dito apelido e o único portador do Concello de Oímbra é o responsable desta empresa¹⁵.

Outra das adegas estudadas, *Boo-Rivero*, combina os apelidos do matrimonio fundador: o marido, apelidado Boo e a muller, Rivero.

2.2.1.1.3. En dúas ocasións son os sobrenomes os que se utilizan como fonte para nomear adegas, licores e viños. Tal é o caso de *Adegas Chicheno* e licores *Miropote*. *Chicheno* retoma o alcume cariñoso que na infancia lle puxo o irmán pequeno ao fundador da adega, chamado Adolfo; ademais na actualidade segue empregándose na zona como nome

¹⁴ O Instituto Nacional de Estadística (INE) rexistra 616 portadores deste apelido nas illas Baleares, tanto en primeira como en segunda posición.

¹⁵ Cartografía dos apelidos de Galicia (<http://servoergis.cesga.es/website/apelidos/viewer.asp>) [data de consulta: 05/11/2011].

da casa, á cal coñecen como “a casa dos Chicheños”.

Miropote é o nome que reciben as diversas augardentes, cremas e licores elaboradas pola adega Tapias Mariñán en recordo do avó do fundador, que se dedicaba a traballar a madeira e de tanto “mirar para o pote” mentres se cocía foi coñecido na zona con este orixinal alcume.

2.2.1.1.4. Nalgúns casos aparecen combinacións entre os elementos da cadea onomástica do adegueiro e/ou entre as formas denominativas de diversos membros da familia. Unha combinación entre o nome e os apelidos da filla é a utilizada polo encargado de dirixir a adega Crego e monaguillo para nomear o viño branco *Marova* (*Marta Rodríguez Vaz*).

A adega *Manuel C. López “Chaca”* retoma o nome e primeiro apelido do seu fundador combinado co alcume polo cal é coñecido no ámbito futbolístico en que se move; con todo, o propio portador descoñece a motivación deste sobrenome. O nome e apelidos do adegueiro seguido do nome da adega é o elixido para a empresa *Rubén Delgado López “Magmus”*; noutro dos casos para darlle nome a un viño combínanse o alcume do pai co nome dos fillos: *Barbadrúa* (“o *Barbas*” + *Daniel* + *Rubén*). Neste caso o alcuño fai referencia a unha característica física como é a barba.

2.2.1.1.5. A referencia a escritores e personaxes históricos tamén é utilizada na comarca como fonte para buscar nomes. Un dos escritores e pensadores máis polifacético e recoñecido das letras galegas, Francisco Alfonso Daniel Rodríguez Castelao (Rianxo 1886-Bos Aires 1950) é recordado no viño *Viña Castelao*, que a pesar de non producirse na

actualidade, está rexistrado co dito nome. Noutro caso, o nome do viño e dos licores, *Galván*, retoma o dun personaxe histórico e lendario da Materia de Bretaña, sobriño do rei Arturo, fillo do rei Lot e un dos cabaleiros máis coñecidos da Táboa Redonda.

Un personaxe histórico coma o *cigarrón*, protagonista do Carnaval de Verín e que se identifica coa comarca de Monterrei, emprégase para nomear a *Coop. Terras do Cigarrón* e un dos seus viños chamado *Terras do Cigarrón*.

2.2.1.2. Os nomes de lugar (topónimos) son outro recurso moi utilizado á hora de acuñar nomes de adegas, viños e licores e, xeralmente, fan referencia á situación xeográfica da empresa ou da viña que produce a uva.

2.2.1.2.1. As denominacións de concellos, parroquias ou outras entidades maiores de poboación (macrotopónimos) son moi utilizados para acuñar nomes: *Lagar de Pazos*, *Pazo de Monterrey*, *Tierras de Verín*, *Triay Adegas de Oimbra*, *Valderello* (*Val + de + Albarellos*). Pazos sitúase no Concello de Verín e Albarellos, no de Monterrei. Tamén rexistramos a forma latina *Vila-Attia*, utilizada como étimo da parroquia de Vilaza, a pesar de ser esta unha orixe incerta.

2.2.1.2.1.1. A pegada da historia está presente na adega e no viño *Couto Mixto*, territorio autónomo que englobaba as tres aldeas galegas de Santiago e Rubiás (en Calvos de Randín) e As Maus (en Baltar), lindeiras con Portugal e vinculado historicamente a Portugal e España, a través de certa dependencia ás antigas casas nobiliarias de Bragança e de Monterrei (García Mañá 2005).

2.2.1.2.2. Os nomes de viñas, terreos ou outras zonas de menor entidade (microtopónimos) son moi produtivos para nomear viños e adegas na comarca.

A adega Quinta da Muradella é a que máis recorre aos nomes dos lugares onde se cultivan as vides que producen a uva (a modo do *clos* francés ou viñas de pago): *Alanda*, *A Mallada do Xordo*, *Castrillón* (que fai referencia a un tipo de asentamento), *Gorvia*, *Lugar de Grou*, *Madrevella* e *Finca Notario*; dos dous primeiros nomes descoñecemos a motivación, pero o último deles retoma o nome dunha viña que se chama así porque durante anos tivoa arrendada un notario. Por outra parte, a adega *Pazo de Valdeconde* utiliza o nome do pazo do ano 1811 onde se sitúa; e o viño que elabora, *Souto do Rei*, retoma o nome do lugar onde están os viñedos, que recibía este nome como garantía da calidade deses caldos. *Galván "Finca Salgueira"* tamén toma o nome do terreo no cal se produce o dito viño, posiblemente antano un lugar con salgueiros (*Salix sp.*).

Tanto a adega *Pazo das Tapias* como o viño *Quinta das Tapias* (elaborado pola empresa Tapias Mariñán) fan referencia ao lugar As Tapias, sito na parroquia de Pazos (en Verín). Precisamente, cerca deste lugar encontramos a adega dos irmáns Mariño e os seus viños baixo o nome de *Terra do Gargalo*, por situarse nunha zona que albergou unha aldea coñecida como "O Gargalo" e creada polos cabreiros na parte sur onde finaliza a serra de San Salvador, ao oeste do monte Barroceli, lugar no cal se construíu o castro celta, metido nunha valgada e de aí o dito

nome. Esta pequena aldea contaba con viñas tamén chamadas así e perdurou ata o século XVIII, momento no cal os seus habitantes se asentaron no actual pobo de Pazos (Justo Méndez 1994: 528).

2.2.1.2.3. Rexistramos nomes motivados polas formas de asentamento humano, basicamente formas orixinarias do desenvolvemento urbanístico: *Castro de Lobarzán*, que denomina unha adega e o seu viño baseándose neste asentamento castrexo localizado no Monte das Chás (en Vilaza), que linda co Concello de Oímbra. A adega e viño que porta o nome *Quinta da Muradella* fai referencia ao Castro da Muradella (en Verín), lugar onde apareceu a figura escultórica de Dionisos e Ampelos á cal nos referimos.

2.2.1.2.4. Os nomes dos ríos (hidrónimos) da comarca de Monterrei tamén son utilizados para denominar as adegas e viños na procura dunha identificación coa zona. Tal é o caso da *Quinta do Buble*, que utiliza o xenérico acompañado do nome do río Buble (tamén coñecido como Búbal), afluente do Támeiga que rega os concellos de Cualedro, Monterrei e Verín. O nome deste río podería estar en relación cos Bíbalos, un pobo galaico prerromano que habitou na zona como así se recolle no *Padrão dos povos*, unha columna romana sita na vila portuguesa de Chaves en cuxa inscrición se citan outros 9 pobos pertencentes ao convento de Braga que participaron na construción da dita obra civil¹⁶. Con

¹⁶ Di a inscrición: IMP CAES VESP AVG PONT / MAX TRIB POT X IMP XX PROCOS IX / IMP VESP CAES AVG F PONT TRIB / POT VIII IMP XIII COS VI / ... / C CALPETANO RANTIO QUIRINALI VAL FESTO LEG AVG PR PR / D CORNELIO MECIANO LEG AVG / L ARRVTIO MAXIMO PROC AVG / LEG VII GEM FEL / CIVITATES X / AQUEFLAVIENSES AOBRIGENS / BSALI

todo, parece que o máis correcto é buscar o orixe deste nome na reduplicación (expresiva) da raíz – **bal* (bi-bal), cuxa orixe remóntase á raíz prerromana **g^wou-* 'boi ou vaca' presente noutros topónimos prelatinos (Roberts e Pastor 1996: 72 e Moralejo 2008: 222).

No caso da adega chamada *Tabú* estamos ante un nome no cal se une (como xa indicamos) o nome do río Támeiga e o Buble; o primeiro co seu caudal bordea o val de Monterrei e o Buble, afluente do Támeiga, percorre tres municipios da zona. Ademais, o nome *Tabú* tamén foi elixido xogando co dobre sentido ao que dá lugar a palabra.

2.2.1.2.5. As características orográficas (orotopónimos) son recorrentes á hora de nomear: *Ladairo*, nome do viño e da empresa, evoca o monte Ladairo, situado no Concello de Verín e lindeiro co de Oímbra, en cuxas ladeiras se cultivan os viñedos desta adega. Do mesmo modo, *Abeledos* tamén fai alusión ao monte coñecido polos oriúndos como monte Abeledos, sito no antigo Castro da Muradella.

COELERNI EQUAESI / INTERAMICE LIMICI AEBISOC / QUARQUERNI TAMAGANI (Rivas Fernández 1972: 161) [tradución: Sendo Emperador César Vespasiano Augusto, pontífice máximo, con poder tribunicio por décima vez, emperador a vixésima vez, pai da Patria, cónsul por novena vez, sendo emperador tamén Tito Vespasiano César, fillo de Augusto, pontífice, con poder tribunicio por oitava vez, emperador por décimo cuarta vez, cónsul por sétima (...). Sendo legado de Augusto o propretor Caio Calpetano Rancio Quirinal Valerio Festo e sendo Legado de Augusto na Lexión sétima, Dacio Cornelio Meciano e procurador do mesmo Augusto, Lucio Arruncio Máximo, a Lexión sétima Gémina Félix e dez cidades, a saber: os Aquiflavienses, os Aobrigenses, os Bíbalos, os Coelernos, os Equesos, os Interamnicos, os Límicos, os Aebisocios, os Quarquernos e os Tamaganos (...).

Fig. 5: Monte Ladairo (Verín)

2.2.1.2.6. O nome dun santo (haxiotopónimo) é o utilizado pola adega *Sanfiz* (<SANCTU FELICĒ), que escrito como unha forma sincrética, é a advocación da parroquia de San Fiz de Pazos, pertencente ao Concello de Verín.

2.2.1.2.7. O nome da rúa (odónimo) en que se sitúa a adega, rúa do Cabido (coñecida coa forma castelán Cabildo), serve para denominar a empresa, *O Cabildo*, e ao viño que produce: *Casal do Cabildo*.

2.2.1.2.8. Nesta sección incluímos a adega e o viño *Vía Arxénteá* que lembra a Vía da Prata, que comunicaba Astorga con Mérida e co paso do tempo a modificación deste camiño romano fíxoo pasar polo Concello de Verín.

2.2.1.2.9. O nome dunha praia de Camariñas (A Coruña), *Arou* é utilizado polo dono da adega Couto Mixto para denominar un tinto fermentado en lagar de pedra. Segundo nos contou, a beleza da praia foi o motivo do nome do viño.

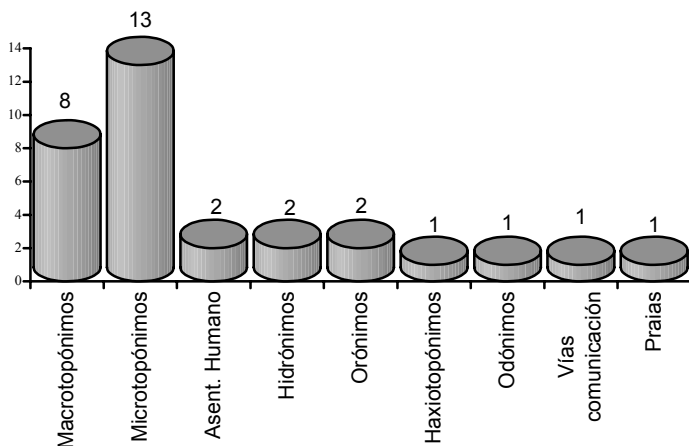

Fig. 6: Gráfica dos diferentes nomes de lugar empregados na comarca de Monterrei para nomear as adegas, viños e licores

2.2.3. Outros. Dentro das voces do léxico común, encontramos:

2.2.3.1. A fauna representada polo lobo, moi frecuente na zona tamén é utilizada para denominar o viño *Terra do Lobo*, que a adega Quinta do Buble elixiu para etiquetar o viño que exporta a países de fala inglesa, ao non considerarse axeitada a voz *buble* polo significado que posúe nesta lingua (ing. 'burbulla').

2.2.3.2. Nomes relacionados coa terra e co traballo das viñas, que clasificamos en:

2.2.3.2.1. Útiles de labranza: *Apeirón*, que fai referencia aos aveños empregados para traballar o campo.

2.2.3.2.2. Relativo á terra e ás súas características: *Laxón*, recorda as penas de gran tamaño que sobresaen do terreo.

2.2.3.2.3. A cor da terra serve como inspiración á hora de acuñar o nome do viño *Terras Rubias*, que destaca a tonalidade acastañada tirando a dourada que presenta o chan da zona onde se cultivan os viñedos¹⁷.

2.2.3.2.4. A variedade da uva é utilizada para nomear viños da adega Quinta da Muradella: *Albarello*, *Bastardo*, *Caíño Redondo*, *Monstruosa* e *Sousón*. Estes nomes son interesantes xa que empregan a forma galega máis tradicional: *albarello* por brance-llo e *monstruosa* por branca de Monterrei.

2.2.3.3. O mundo do mar cos seus mariñeiros dá nome aos viños *Pazo de Mariñán* e *Atalaya do Mar* e á adega *Tapias Mariñán*. O primeiro combina dous elementos característicos en Galicia: o pazo e o mar. A pesar de non ser a motivación inicial, este nome coincide co do pazo do século XVIII sito no Concello de Bergondo (A Coruña).

2.2.3.4. O ámbito da construción está representado polo viño *Abeiro*, que fai referencia a un lugar cuberto e *A Trabe*, en representación da viga sobre a que se sustenta unha edificación e que achega moito simbolismo na nosa cultura.

2.2.3.5. Léxico pertencente ao ámbito da igrexa: *Crego e Monaguillo* denomina a unha adega e aos viños que elabora. Neste caso a escolla deste nome débese á relación existente entre os dous socios da empresa; un é un padre Paul que emigrou a Inglaterra e o outro, quen na actualidade dirixe a adega, na súa xuventude exercía de monaguillo asistindo ao seu tío. Outro do caldos que elaboran,

¹⁷ O responsable da adega contounos que inicialmente o viño ía denominarse Terra Loira, pero o nome xa estaba rexistrado en Francia na zona do Val do Loira.

o *Father 1943*, é unha homenaxe aos anos que leva este padre no Reino Unido, o cal explica o uso do inglés para nomear a un viño que ten unha produción limitada e que se comercializa fundamentalmente neste país.

Esta vinculación de un dos socios co mundo eclesiástico foi o detonante para nomear outro viño da mesma adega: *Mandamientos*, facendo referencia a cada un dos preceptos do decálogo e da Igrexa.

2.2.3.6. Títulos reais e nobiliarios. A presenza real na zona tamén deixou a súa pegada na adega *Pazos del Rey*¹⁸ e no viño *Souto do Rei*. Incluímos neste apartado o nome do viño *Pazo das Donas*, pois aínda que *dona* é unha forma de tratamento que non pertence á nobreza nin á realeza, fai referencia a unha muller acomodada e, é posible que detrás desta denominación estea a alusión ao Paseo das Donas que comunica o barrio de San Lázaro de Verín co Castelo de Monterrei.

2.2.3.7. Voces relativas ao campo da flora asociadas a lugares pracenteiros e relacionadas co ocio: é o caso do viño *Fragas do Lecer*, que relaciona o viño co bucolismo que representan as fragas e *Stibadia*, que lembra o leito de flores na honra de Baco (Dionisos en Grecia)¹⁹.

2.2.3.8. Nomes con connotacións positivas que expresan 'vitalidade, espírito' e 'calidade suprema' é o caso dos viños *Alma de Blanco*, *Alma de Tinto* (véxase que *alma* é 'o que da espírito, alento e forza a algunha cousa' DD). Neste grupo podemos incluír o nome da adega e do viño *Magmus*.

¹⁸ Este é o cuarto nome dunha adega que se chamou Cooperativa Monterrey, Bodegas Ribera del Támega e Bodegas del Nuevo Milenio.

¹⁹ Entre estas flores sempre había rosas, de feito, nas celebracións romanas acompañadas de viño os asistentes acostumaban a rodearse de rosas porque pensaban que evitaban a embriaguez.

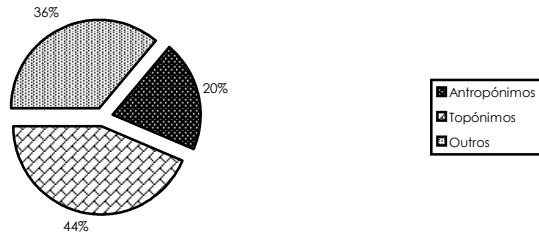

Fig. 7: Gráfica coa clasificación semántica de nomes de adegas, viños e licores

Logo desta análise observamos que do noso *corpus* de adegas, viños e licores, un 44% teñen a súa orixe nun topónimo (xa sexa macro xa microtopónimo), un 36% posúen nomes de diversos ámbitos da vida cotiá e, finalmente, un 20% empregan os antropónimos como fonte á hora da elección dun nome.

Dentro dese 36% de nomes pertencentes ao léxico da vida cotiá, a meirande parte están tomados do ámbito da terra e do seu cultivo, como nos amosa a gráfica:

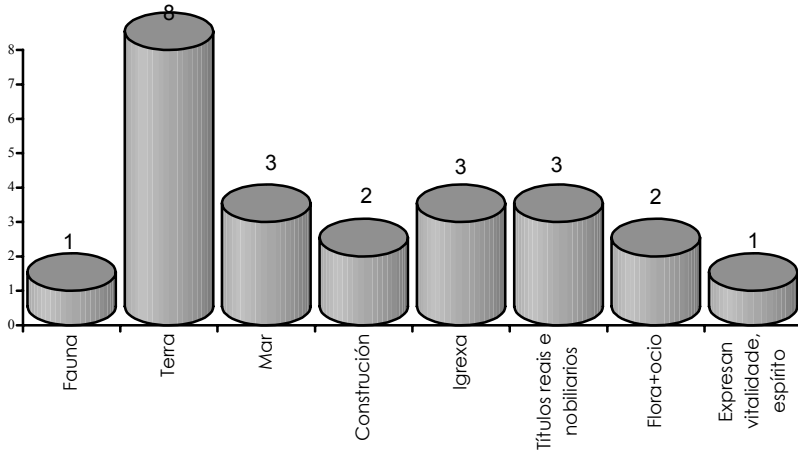

Fig. 8: Gráfica cos campos semánticos dos nomes de adegas, viños e licores procedentes do léxico común

3. *A lingua das adegas, viños e licores da comarca de Monterrei*

Unha boa parte dos nomes estudados empregan a lingua galega nas súas etiquetas, fundamentalmente por unha cuestión de identidade cultural e xeográfica. Noutros casos aparece a lingua castelá, o latín, e mesmo o inglés, que se utiliza para nomear un dos viños como homenaxe ao lugar no cal vive un dos socios, como indicamos con anterioridade.

A continuación ofrecemos unha listaxe dos nomes clasificados tendo en conta a lingua que empregan, pero cómpre reparar en que naqueles casos en que o mesmo sintagma combine dúas linguas, computámolo en ambas as dúas e, tivemos en conta os nomes que poden ser interpretados como galegos ou casteláns, relación en que se recollen os nomes creados a partir de antropónimos.

3.1. En lingua galega: *A Mallada do Xordo, A Trabe, Abeiro, Abeledos, Adegas Chicheno, Alanda, Apeirón, Arou, Atalaya do Mar, Barbadrúa, Bastardo, Caiño Redondo, Casal do Cabildo, Castrillón, Castro de Lobarzán, Crego e Monaguillo, Couto Mixto, Finca Notario, Galván "Finca Salgueira", Fragas do Lecer, Galván, Gorvia, Ladairo, Lagar de Pazos, Laxón, Lugar de Grou, Madrevella, Miropote, Monstruosa, O Cabildo, Pazo de Mariñán, Pazo de Valdeconde, Pazo das Donas, Pazo das Tapias, Quinta da Muradella, Quinta das Tapias, Quinta do Bubble, Sanfiz, Sousón, Souto do Rei, Tabú, Tapias Mariñán, Terra do Gargalo, Terra do Lobo, Terras do Cigarrón, Terras Rubias, Triay Adegas de Oímbra, Valderello, Vía Arxénteá e Viña Castelao.*

3.2. En lingua castelá: *Alma de Blanco, Alma de Tinto, Atalaya do Mar, Casal do Cabildo, Crego e Monaguillo, Mandamientos, O Cabildo, Pazo del Rey, Pazos de Monterrey, Quinta da Muradella, Terras de Verín, Vinos Lara e Viña Lara.*

3.3. En lingua galega ou castelá: *Manuel C. López "Chaca", Marova, Rubén Delgado López "Magmus", Sila e Zayca.*

3.4. En lingua latina: *Magmus*, *Stibadia* e *Vila-Attia*.

3.5. En lingua inglesa: *Father 1943*.

Presentamos a gráfica onde se recollen as linguas que se empregan para a denominar e observamos que o 71% correspóndelle á lingua propia da comunidade autónoma, seguida do 17% dos nomes, que fan uso da lingua do Estado; un 7% podería identificarse tanto co castelán coma co galego, un 4% co latín, e, finalmente, un 1% co inglés.

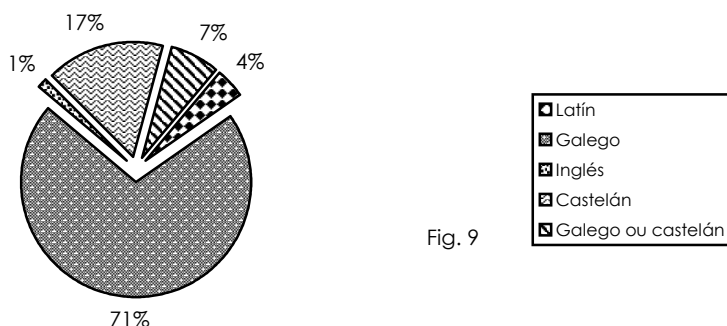

Fig. 9

Fig. 9: Gráfica coas linguas que se empregan nos nomes das adegas, viños e licores da comarca de Monterrei

4. Conclusións

A elaboración deste estudo permitiunos tirar as seguintes conclusións:

4.1. No relativo ao aspecto formal, os nomes integrados por sin-tagmas son os máis utilizados na comarca de Monterrei e na súa denominación de orixe á hora de denominar adegas, viños e licores, pois supoñen o 57% do total.

4.2. No que atinxe á elección do nome, da adega, do viño ou dos licores, os responsables son moi conscientes do importante que é hoxe en día este factor para as súas vendas ao funcionar como unha boa carta de presentación para o cliente do mesmo xeito que o grafismo ou a imaxe visual (tamén moi coidadas na denominación), pero no caso dos nomes é necesario destacar que estes *a priori* configuran quizais un xuízo de valor maior por parte do consumidor. De aí que detrás da maioría deles se establece un vínculo indentitario recorrendo a un topónimo (sobre todo á microtoponimia) recurso moi produtivo nesta denominación, o cal supón un 44% do total. Non obstante, tamén se bota man do léxico da vida cotiá (preferentemente o relativo á terra) e ao vínculo familiar con fillos, sobriños ou avós, que está presente nalgúns dos caldos desta denominación que buscan homenaxear a un ser querido empregando o seu nome.

4.3. Nesta mesma liña de buscar a identidade temos que mencionar o uso preferente polos nomes en galego (en total 51, o 71%) como elemento diferenciador fronte a algúns casteláns (12, o 17%) que se utilizan en máis dun caso porque se descoñece que se está ante unha forma non galega ou porque se prefiren tendo en conta o mercado exterior. Tamén se empregan os nomes latinos (3, o 4%) como marca de calidade e de prestixio abalada pola importancia que acadou o viño na sociedade romana e por seren os romanos os encargados de introduci-lo en Galicia. Recorrer ao latín para nomear estes produtos é unha es-colla xa utilizada por outras denominacións de orixe con máis antigüidade como a do Bierzo²⁰.

A D.O. Monterrei e a produción vinícola da súa comarca á hora de elixir un nome propio procura na meirande parte dos casos a orixinalidade buscada na identidade xeográfica e tamén na identidade lingüística.

²⁰ Refírome a nomes como: *Uttaris, Volgio liegos legos, Pittacum Aurea* etc.

Bibliografía citada

- Castiñeiras González, Manuel A. y Fátima Díez Platas (2003): *Profano y pagano en el arte gallego*. Santiago de Compostela: Universidade.
- DD = Santamarina, Antón (dir.) (2003): *Diccionario de diccionarios*. Versión 3. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza. 1 CD-ROM + 1 guía.
- DRAG = García, Constantino e Manuel González González (2000³): *Diccionario da Real Academia Galega*. A Coruña: Real Academia Galega.
- GDXL = Carballeira Anllo, Xosé María (coord.) (2009): *Gran Dicionario Xerais da Lingua*. 2 volumes. Vigo: Xerais.
- Freixeiro Mato, Xosé Ramón (1998): *Gramática da lingua galega*. III *Semántica*. Vigo: Edicións A Nosa Terra.
- García Mañá, Luís M. e Xurxo Lobato (2005): *Couto Mixto. Unha república esquecida*. Vigo: Xerais.
- Gómez Nieto, Gumersindo (1996): "A Limia, val de Monterrei e As Frieiras. Xeografía física, humana e económica", en Francisco Rodríguez Iglesias (ed.): *Galicia. Xeografía. A Limia, Val de Monterrei e As Frieiras. Miño central ourensán e depresións e serras surorientais*. Tomo 20. A Coruña: Hércules de Ediciones.
- Instituto Nacional de Estadística: <http://www.ine.es/apellidos/formGeneralresult.do?vista=1> [data de consulta: 05/11/2011].
- Justo Méndez, Federico (1994): *Brotos de raíces históricas: huellas que siguen marcando el camino de una cultura "lusogalaica" desde la prehistoria hasta nuestros días*. Ourense: GrafoDos.
- Moralejo, Juan J. (2008): *Callaica Nomina. Estudios de Onomástica Gallega*. [A Coruña]: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- Olivera Serrano, César (2006): "Los señores y el estado de Monterrei (siglos XIII-XVI)", en *Cuadernos de Historia de España*, vol. 80. Bos Aires, [147]-170 [en http://www.scielo.org.ar/scielo.php?pid=S0325-11952006000100007&script=sci_arttext] [data da consulta: 05/11/2011].
- Roberts, Eduard A. e Bárbara Pastor (1996): *Diccionario etimológico europeo de la lengua española*. Madrid: Alianza.

Rivas Fernández, Xoán Carlos (1972): “La vía romana por Tamallancos (Orense)” *Boletín Auriense*. tomo II. Ourense: Museo Arqueológico Provincial, 167-192.

Vaquero Díaz, Beatriz (2004): *Colección diplomática do mosteiro de San Salvador de Celanova (ss. XIII-XV)*. 4 vols. [Santiago de Compostela]: Concello de Celanova e Universidade de Vigo.

Abreviaturas

gal.= galego

ing.= inglés

MAPOu = Museo Arqueológico Provincial de Ourense

Anexo I

Recollemos a enquisa que empregamos no traballo de campo.

ENQUISA: A onomástica das adegas, viños (e licores) da D.O. Monterrei e da súa comarca	
Nome da adega e motivación do nome: _____ _____	
Nome do viño e motivación:	
1	Caste(s): _____
Branco/Tinto _____	_____
2	Caste(s): _____
Branco/Tinto _____	_____
3	Caste(s): _____
Branco/Tinto _____	_____
4	Caste(s): _____
Branco/Tinto _____	_____
5	Caste(s): _____
Branco/Tinto _____	_____
6	Caste(s): _____
Branco/Tinto _____	_____
Nome do(s) licor(es) e motivación:	

Tipo(s) de licor(es):	

Observacións: _____	